

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verder kijken: Ontwikkelingen in de revalidatiepsychologie

Henk Eilander, Korrie Beers & Leonard de Vos (redactie)

Amsterdam: Harcourt Book Publishers

2004, 260 pagina's
ISBN 9026517602

Het in 1990 verschenen boek *Revalidatiepsychologie*, onder redactie van De Moor, Van Balen, Beers en De Vos, raakte zo langzamerhand gedateerd. Het boek voorzag destijds in een leemte door vooral praktische kennis te bieden, waar de psycholoog in het relatief jonge werkveld van de revalidatiepsychologie behoefte aan had. Elk hoofdstuk kende een duidelijke indeling die begon met een beschrijving van een specifieke patiëntencategorie dan wel leeftijdsgroep, waarna mogelijkheden voor diagnostiek, behandeling en nazorg besproken werden. Op deze wijze werd een prettig houvast geboden waarmee menig psycholoog zijn werksituatie vorm kon geven. We zijn inmiddels vijftien jaar verder en uiteraard hebben de ontwikkelingen niet stilgestaan; het vakgebied revalidatie is erg veranderd door vernieuwde ideeën over ziekte en handicap, door nieuwe patiëntengroepen en nieuwe behandelinzichten. Het werd tijd voor een nieuw Nederlandstalig standaardwerk, en Korrie Beers, Leonard de Vos en Henk Eilander hebben deze taak op zich genomen. Eind vorig jaar verscheen van hun hand *Verder kijken: Ontwikkelingen in de revalidatiepsychologie*. In het inleidende hoofdstuk benadrukken de samenstellers van het boek dat het hier niet gaat om een nieuwe, geactualiseerde uitgave van *Revalidatiepsychologie*, maar dat de insteek dit maal is geweest om de psycholoog in het werkveld in contact te brengen met diverse veelbelovende nieuwe ontwikkelingen. Zoals de auteurs het zelf formuleren: 'Ontwikkelingen die leiden tot nieuwe vragen (...) maar veel vragen blijven vooralsnog onbeantwoord.' Desalniettemin streeft men ernaar om revalidatiepsychologen 'handvatten aan te

reiken waarmee ze op de ontwikkelingen kunnen inspelen'. Als met deze wollige formulering wordt bedoeld dat men de lezer niet alleen theoretische kennis wil bieden, maar ook houvast voor toepassing in de praktijk, betwijfel ik of het boek in deze opzet is geslaagd.

Laat ik echter vooropstellen dat ik het met zeer veel plezier gelezen heb. Er is gekozen voor een indeling rond vijf thema's, te weten 1) leerprocessen en herstel na hersenletsel; 2) kwaliteit van leven; 3) diagnostiek van de persoonlijkheid; 4) cognitieve gedragstherapie; 5) de veranderde samenstelling van de bevolking. Men zou denken dat voor neuropsychologen vooral het eerste thema interessant is, en dat is ook zeker zo, maar ook binnen de overige thema's zijn er een aantal hoofdstukken die zeer de moeite van het lezen waard zijn.

Opvallend is de keuze om geen afzonderlijk thema te wijden aan neuropsychologische revalidatie, momenteel toch een *hot topic*; wel verdedigbaar want het is een *mer à boire* om in een kort bestek recht te doen aan de veelheid van behandelvormen en literatuur hierover. Ik vind het desondanks wel een klein gemis in een standaardwerk. Gelukkig raken de hoofdstukken binnen thema 1 enigszins aan dit onderwerp; voor de neuropsycholoog die wil behandelen, is het uiteraard relevant kennis te nemen van nieuwe inzichten op het gebied van leren en herstel. De eerste vier hoofdstukken, van Roald Maes over leerpsychologische inzichten, Roy Kessels over impliciet leren, Theo Mulder over *mental practice* en Jaap Murre over neurologisch herstel zijn goed en prikkelend geschreven, bieden interessante leesstof maar eindigen alle wat krachteloos. De lezer die met de verworven inzichten praktisch aan de slag wil en hoopt op een paar duidelijke, concrete aanbevelingen, blijft in de kou staan. Zoals in de wetenschap gebruikelijk lijken de auteurs huiverig om bij gebrek aan voldoende experimentele fundering al te stellige conclusies te trekken en concrete adviezen te geven. Ook lijkt er sprake van een wat beperkt zicht op de vraagstel-

lingen waar de psycholoog in de revalidatie mee te maken krijgt; maar heel zelden is het niet kunnen onthouden van feiten de meest prangende hulpvraag. Daar waar al praktische voorbeelden genoemd worden, hebben deze alleen betrekking op puur motorische of praktische vaardigheden. Dit zijn taken waar over het algemeen fysiotherapeuten en ergotherapeuten zich mee bezighouden, alhoewel de psycholoog paramedische collega's wel kan adviseren over specifieke leerprincipes. Ik ben bang dat het echter te veel gevraagd is van de wegens productiedwang aan tijdgebrek lijdende revalidatiepsycholoog, die stoornissen in cognitieve, executieve en emotionele functies en de consequenties daarvan op gedragsniveau wil behandelen, om zelf een coherent leersystematiek uit de hoofdstukken te distilleren. Iets minder vrijblijvend hadden er uit de mooi opgebouwde betogen best gerichte aanwijzingen kunnen voortvloeien voor ook cognitief complexere taken. Zo kan ik me voorstellen dat het foutloosleren-principe dicteert dat aanleren op eenduidige wijze gebeurt, daar variabiliteit de kans op fouten vergroot, waarna de eenmaal aangeleerde taak wel in verschillende situaties geoefend dient te worden omdat dit volgens de leertheorie juist weer een voorwaarde is voor gegeneraliseerde toepassing. In het laatste hoofdstuk van dit thema geeft Wim Riedel een helder overzicht van psychofarmaca die mogelijk het cognitieve functioneren van patiënten met niet-aangeboren hersenletsel (NAH) kunnen beïnvloeden. Alhoewel het niet aan de psycholoog is om dergelijke medicatie voor te schrijven, kan hij met deze kennis wel argumenten inbrengen wanneer de behandelend teamarts medicatie overweegt. Ook voor de overige thema's geldt dat er zeer lezenswaardige hoofdstukken tussen zitten, maar dat de vraag zich soms aandient hoe men hier in de praktijk mee aan de slag kan. Het thema 'Kwaliteit van leven' begint met een goed hoofdstuk van Jolanda de Vries en Ad Vingerhoets waarin de relevante begrippen op

een rijtje gezet worden; altijd handig om weer paraat te hebben. De uitwerking van het begrip met betrekking tot NAH-patiënten in het hoofdstuk van Henk Eilander en Gert Geurtsen valt vervolgens tegen; er is geen duidelijke lijn en de inhoud van de paragrafen is wat rommelig. De auteurs blijven ten aanzien van kwaliteit van leven bij NAH steken in algemeenheden, waarbij de herhaaldelijk gedane obligate oproep om er in de revalidatie aandacht aan te besteden ten onrechte suggereert dat dat momenteel niet gebeurt. Het zijn juist hoofdstukken die vooral op pijnproblematiek of lichamelijke klachten betrekking hebben, die enthousiasmeren om met de geboden kennis aan de slag te gaan. Het is daarom jammer dat de laatste drie thema's niet ook voor NAH-patiënten zijn uitgewerkt. Fascinerend is de beschrijving van de dynamische persoonlijkheidsdiagnostiek door Liesbeth Eurelings-Bontekoe en Leonard de Vos, waarmee een onderliggend persoonlijkheidsprofiel blootgelegd kan worden dat aanknopingspunten geeft voor behandeling. Rationele rehabilitatie (Martin Appelo, Niels de Voogd en Marieke van der Werf-Eldering) zou ook een geschikte behandelvorm kunnen zijn voor NAH-patiënten met weinig zelfvertrouwen. Opmerkelijk is dat er binnen deze methode gebruik wordt gemaakt van mentale verbeelding van een successituatie, waarvan het werkingsprincipe wellicht overeenkomt met dat van *mental practice*. Het goed geschreven hoofdstuk van Douwe van der Heide en Mario Braakman over cultuursensitieve diagnostiek bij somatisatie biedt tot slot concrete richtlijnen voor de omgang met allochtone patiënten die ook bruikbaar zouden kunnen zijn bij neuropsychologische vraagstellingen. Over het geheel genomen verschaft het boek in de breedte een goede indruk van recente en voor de revalidatie relevante ontwikkelingen. In die zin is het een aanrader voor elke revalidatiepsycholoog. De beloofde handvatten zijn wat mager, maar de creatieve (neuro)psycholoog die zelf de vertaalslag naar de praktijk kan

maken, zal hierin veel waardevolle informatie aantreffen.

Joke Spikman